

Олена МАЧУЛКІНА,
вчитель-методист, вчитель початкових класів вищої категорії
Балаклійської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 4
Балаклійської міської ради Харківської обл.

Формування громадянської компетентності на уроках математики в початкових класах

На сучасному етапі розвитку нашої держави актуальною є проблема формування національної свідомості громадянина – патріота України, виховання у молодого покоління поваги до національної культури, історії нашої Батьківщини. Розв'язанню цього завдання у початковій ланці загальноосвітньої школи сприятиме використання виховного потенціалу уроків. У нагоді стане вивчення життєвого шляху та творчої спадщини Т.Г.Шевченка, утвердження його духовних заповідей як важливого

чинника консолідації суспільства. Багата і неповторна творчість Тараса Шевченка вивчається переважно на уроках українського читання та мови. На мою думку, і на уроках математики доречним буде використання певної пізнавальної інформації про Великого Кобзаря. Можна спланувати урок так, щоб основний навчальний матеріал добре засвоювався учнями і при цьому закладались основи громадянської компетентності, патріотичної свідомості. Запропонований мною урок з математики в 3 класі

побудовано таким чином, що по суті його структура та зміст можуть бути використані і в інших початкових класах на уроках з відповідними темами та завданнями.

Урок математики № 92 в 3 класі

(до 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка)

Тема уроку. Ділення на 1. Ділення рівних чисел. Ділення 0.

Мета уроку:

1. Закріплювати вміння виконувати ділення 0, на 1, ділення рівних чисел, множення на 1 і 0; знання таблиць множення та ділення. Удосконалювати обчислювальні навички, вміння читати числові вирази, знаходити їх значення, розв'язувати рівняння, задачі на порівняння.

2. Розвивати уважність, логічне мислення, математичне мовлення, кмітливість, вміння працювати в парах, групах. Стимулювати бажання школярів дізнатися про особистість і творчість Т.Г. Шевченка, сприяти розвитку інтересу до вивчення життєвого шляху поета, формуванню громадянської компетентності.

3. Виховувати почуття колективізму, інтерес до уроків математики, патріотичні почуття на прикладі життя і творчості Великого Кобзаря.

Обладнання: таблиці "Властивості множення та ділення", "Пиши правильно", "Зразки цифр", "Крилаті вислови про математику", "Як досягти успіху", "Я хочу багато знати"; підручник для 3 класу "Математика", авт. М.В.Богданович; портрет Т.Г.Шевченка; Т.Г.Шевченко "Буквар південноруський 1861 року"; магнітна дошка; скринька з додатковими завданнями та цікавою інформацією; поробки дітей до Дня захисника Вітчизни, "світлофорчики", індивідуальні картки для самостійної роботи, паперова квітка з прикладами, ТЗН.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Організація класу.

Привітання.

Перевірка готовності до уроку.

II. Оголошення теми уроку. Мотивація навчальної діяльності.

Вступне слово вчителя.

— Тема нашого уроку (читаю з дошки) "Ділення на 1. Ділення рівних чисел. Ділення 0". Наша мета: закріпити вміння виконувати ділення на 0 на 1, ділення рівних чисел, множення на 1 і 0 для того, щоб безпомилково виконувати множення та ділення з будь-якими числами. Ми будемо читати і знаходити значення числових виразів, складати і розв'язувати рівняння та задачі. Тож прошу бути активними, організованими. А щоб наша робота була успішною, будьмо уважними, старанними. Епіграфом нашого уроку будуть слова Тараса Шевченка:

"Учіться, читайте,
І чужому навчаєтесь,
Й свого не цурайтесь".

Нагадаю основні правила поведінки учнів на уроці: не вигукувати з місця, спочатку думати, а потім піднімати руку. Бажаю усім гарного настрою, успішної роботи.

III. Перевірка домашнього завдання.

— А зараз відкрийте зошити. Пригадайте, як правильно сидіти під час письма, як треба записувати цифри. Занотуйте дату ..., запишіть *Класна робота*.

— Відкрийте підручники, користуючись закладками. Приготуйтеся перевірити домашнє завдання. Розв'язання задачі № 755, один з учнів запише за дошкою.

Вдома на картці вам треба було розв'язати приклади. Приготуйте "світлофорчики", називайте відповіді в першому стовпчику, в другому (на дошці записую відповіді в два стовпчики).

— Прочитайте утворене чотирицифрове число (1814). Назвіть дату, яку можна утворити з цих чисел (0903 — 9 березня). Це знаменна дата — день народження великого українського поета Т.Г.Шевченка, який оспівував рідну Україну, її народ, боровся за кращу долю своєї Батьківщини. Сьогодні на уроці ми розширимо свої знання про національного генія України.

— Перевіримо, як розв'язали задачу. (Учень відкриває дошку). Яку задачу ти склав за даними таблиці? Яке пояснення до кожної дії записували? Яку отримали відповідь? ($20 \cdot 3 + 5 \cdot 5 = 85$ (к.)). Додаткове запитання: "Розкажи правило за формулою $0 : a = 0$ ".

Оцінювання роботи учня.

IV. Актуалізація знань учнів.

1) Каліграфічна хвилинка.

— На хвилинку каліграфії запишемо цифрами пам'ятну дату: "09.03.1814" (Записую на дошці). Стежте за поставою.

2) Усна лічба. Гра "Математична квітка". Самостійна робота.

— Т.Г.Шевченко створив для дітей "Буквар", у якому є сторінка з математики "Лічба" (показую книгу). Т.Г.Шевченко мріяв про заснування шкіл з рідною мовою викладання, видання книжок, підручників для "простого народу". Отже, усна лічба — наступний вид нашої роботи. Як ви навчилися виконувати дії множення та ділення з 1 та 0, перевіримо в грі "Математична квітка". А в цей час двоє учнів працюватимуть за картками.

На картках приклади:

$$\begin{array}{ll} 86 : 86 = & 45 \cdot 1 + 0 : 63 = \\ 18 : 1 = & 6 \cdot 0 = \\ 270 : 0 = & 0 \cdot 786 = \end{array}$$

– Відривайте "пелюсточки" "квітки", читайте вголос приклад, називайте відповідь ($1 \cdot 8 = 8$, $3 : 1 = 3$, $1 \cdot 175 = 175$, $24 : 1 = 24$, $0 : 34$, $897 \cdot 0$ тощо; результатами є числа, що відіграли в житті Т.Г. Шевченка певну роль: 8 – кількість творів у першому виданні "Кобзаря", 3 – стільки разів друкувався "Кобзар" за життя Т.Г.Шевченка, 3 копійки коштував "Буквар", 175 років відзначимо у 2015 році з часу першого видання "Кобзаря", у 24 роки Тарас Григорович став вільною людиною, 24 сторінки – обсяг "Букваря", 10 років був на засланні, 835 – написав картин, 9 повістей).

– Перевіримо роботу на картках. (Коментую результати обчислень, оцінювання).

Підсумок: повторили основні правила дій з 0 та 1.

V. Опрацювання теми уроку.

1) Розв'язання прикладів.

– Математичними термінами, правилами ми користуємося на заняттях логіки, в повсякденному житті, намагаємося розвивати математичне мовлення. Отже, приготуйтеся прочитати та знайти значення математичних виразів у завданні № 761 (обчислюємо приклади лише першого рядка). (Вивішую на дошку аркуші з завданнями: $(18 : 3) : 6$, $(4 + 5) : (4 + 5)$, $36 : 1 + 5$). Діти читають приклади різними способами. Другий вираз: "У скільки разів сума чисел 4 та 5 більша від суми чисел 4 й 5?" В і д п о в і д ь: суми однакові).

2) Розв'язання рівнянь.

– Математика – царяца наук, має свої розділи. Саме на уроках алгебри вам доведеться розв'язувати різні рівняння. Розглянемо завдання № 764. Назвіть компоненти дії у першому рівнянні ($x \cdot 8 = 8$). Як знайти невідомий множник? Усно розв'яжіть рівняння ($x = 8 : 8$, $x = 1$).

– Наступне завдання: записати і розв'язати рівняння: "Яке число треба поділити на 200, щоб отримати 1?". Час на роботу – 1 хвилина ($x : 200 = 1$, $x = 1 \cdot 200$, $x = 200$).

До дошки виходять двоє учнів. (Найактивніші діти отримують додаткове завдання, зачитуючи його з карток шкатулки: "Одна сторона ділянки прямокутної форми 1 м, а друга сторона – 100 см. Яка сторона довша? Трійка коней бігла 10 хвилин. Скільки хвилин біг кожен кінь? Розкажи правило за формулою $a : a = 1$. Це цікаво: Т.Г.Шевченка викупили у поміщика за 2500 крб тощо").

Оцінювання учнів. Підсумок.

3) Фізкультхвилинка.

– Ми отримали число 200. Це знаменне число, бо саме цього року ми відзначаємо 200-річчя з дня народження Великого Кобзаря. Він народився в сім'ї кріпаків, а його діди-прадіди були козаками. На уроці музики ми розучили пісню "Маленький

козак". Ми успішно працюємо і відпочивати теж уміємо. Тож зараз проведемо фізкультхвилинку.

(Діти танцюють. Лунає пісня "Маленький козак", слова та музика М.Назарця).

Я маленький козак,
вусів ще не маю.
Та до гарних дівчат
я уже моргаю.
Скільки ще мені чекать,
коли прийде той час,
Будете давно ви спать,
а я вас захищать.

Приспів:

Ой, ой, ой, ай, ай, ай,
Мамо, проводжай,
Запрягай коня
для малого козака!

VI. Закріплення вивченого матеріалу.

1) Робота в парах.

– В сім'ї Т.Г.Шевченка було шестеро дітей. Тарас мав трьох сестер і двох братів. Йосип був молодшим за Микиту. Тарас – старшим за Йосипа й молодшим за Микиту. Хто з братів був молодшим, а хто старшим? Зараз ми це з'ясуємо.

– Об'єднайтесь у пари з товаришем по парті, розв'яжіть цю задачу (Тарас, Микита та Йосип – брати. Микита старший від Йосипа. Тарас молодший від Микити і старший від Йосипа. Розташуйте дітей за віком, починаючи з наймолодшого). Дві пари працюватимуть за дошкою. За 2 хвилини вам треба за допомогою схеми розв'язати задачу, записати коротку відповідь.

Оцінювання роботи двох пар, додаткові завдання на картках.

Підсумок.

2) Розв'язання задачі.

– У завданні № 761 ми порівнювали дві суми, поставивши запитання: "У скільки разів більше?". Які ще запитання на порівняння ми знаємо? (На скільки більше? На скільки менше?) І тепер, поглянувши на поробки-подарунки, які на уроці трудового навчання ми виготовили для тат до Дня захисника Вітчизни, я склала задачу: "37 дівчаток і 28 хлопчиків, учні початкових класів нашої школи, приготували для тат і дідусів по 1 поробці кожний. На скільки більше поробок виготовили дівчатка, ніж хлопчики?". Розв'яжіть задачу, запишіть коротку відповідь. Біля дошки працює двоє учнів. ($37 - 28 = 9$ (п.) В і д п о в і д ь: на 9 поробок). Число 9 неодноразово зустрічається у житті Кобзаря: 9 років був вільною людиною, кількість членів його родини – 9.

Оцінювання, додаткові запитання на картках.

3) Робота в групах. Розв'язання задачі № 763.

– Зараз ви об'єднаєтеся у групи, розв'яжете задачу № 763 на порівняння, оберете того, хто записуватиме

розв'язання на дошці, пояснюватиме його. Час обмежений. На цю роботу дається 3 хвилини.

(Діти отримують умовні символи своїх груп: "Козачата", "Веселка", "Чорнобривчики". Ці ж 3 символи вчитель вивішує на дошці).

Перевірка роботи: діти записують розв'язання задачі на дошці, пишуть пояснення ($54 : 6 - 35 : 5 = 2$ (цегл.) В і д п о в і д ь: на 2 цеглини).

Оцінювання.

Підсумок.

– Отже, задача розв'язана. Найкраще спрацювала група (вчитель називає, яка).

VII. Домашнє завдання.

– Відкрийте щоденники, запишемо домашнє завдання. На с. 115 обчисліть приклади у № 766. У № 767 треба розв'язати задачу. А бажаючі можуть виконати додатково завдання № 765 підвищеної складності, з логічним навантаженням про братів

і сестер однієї родини. Це завдання буде оцінено окремо.

VIII. Підсумок уроку.

Аналіз роботи учнів.

– Наш урок, проведений до 200-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка, закінчується. Всі плідно працювали. Ми закріпили випадки множення та ділення з 0 та 1, усі заплановані завдання розв'язали. (За підсумком роботи протягом усього уроку вчитель повідомляє, скільки балів хто отримує).

Урок закінчено. Дякую усім.

Л і т е р а т у р а

1. *Богданович М. В.* Математика: Підручник для 3 кл. – К. : Освіта, 2003. – 160 с.

2. *Зайцев П. І.* Життя Тараса Шевченка: Біографічний нарис. – Х. : Прапор, 1994. – 447 с.

3. *Шевченко Т. Г.* Буквар південноруський 1864 року: Для мол. та серед. шк. віку / Упоряд. М. М. Ілляша; Вступ. Слово О. Т. Гончара; Післямова В.М. Яцюка. – К. : Веселка, 1991. – 63 с.